

Viczai Péter
(Budapest, Magyarország)

A NYELVOKTATÁS MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE GHÁNÁBAN.
VISZOCKIJ HELYE AZ OROSZ NYELVI KÉPZÉSBEN

Abstract: As a visiting lecturer in the University of Ghana, I had the opportunity to study the history and the current tendencies of the Russian language teaching in Ghana. I have published several articles regarding this topic. In my paper I would like to present some features concerning the introduction of the works of Vysotsky in the University of Ghana. Due to geographical, historical, cultural and other discrepancies of Russia and Ghana Vysotsky's works among Ghanaian students was not popular immediately. However the used methodology opened a new World to Russian language students and should be encouraged in the future.

Keywords: University of Ghana, Russian language, Vladimir Vysotsky

A 2010/2011-es tanulmányi évben egy nemzetközi oktatói szerződés keretében a Kofi Annan volt ENSZ-főtitkár nevével fémjelzett Ghánai Állami Egyetem (University of Ghana, Accra) meghívott vendégoktatójaként tevékenykedtem az idegen nyelvi tanszék orosz nyelvi szakcsoportjában. Ghánai, valamint külföldi részképzős diákoknak (részben amerikaiaknak), bölcsész- és nem bölcsészhallgatóknak egyaránt tartottam orosz nyelvi foglalkozásokat, különböző évfolyamokon. Az oktatás mellett folyamatos tudományos kutatói tevékenységet végeztem, valamint az intézmény Orosz Klubjával és a ghánai orosz nagykövetséggel is rendszeresen kapcsolatot tartva színvonalas szakmai rendezvények szervezésében is aktívan közreműködtem. A Guineai-öbölben fekvő afrikai ország legnagyobb állami felsőoktatási intézményében végzett kutatásaim elsősorban a ghánai orosznyelv-oktatás helyzetére, részben a brezsnyevi korszak fenegyereke, a legendás művészzenesi, Vlagyimir Viszockij költői munkásságának az egyetemi orosz nyelvi képzés folyamatába történő beépítésére irányultak. Mint a Ghánai Állami Egyetem meghívott vendégtanára, lehetőségem nyílt tanulmányozni a ghánai orosz nyelvi felsőoktatás történetét, jelenlegi helyzetét és főbb sajátosságait, továbbá figyelemmel kísérni bizonyos, az idegen nyelvi képzéssel kapcsolatos tendenciákat és jelentős változásokat. Előadásomban elsősorban szakmódszertani kutatásaim eredményeire és afrikai (nemzetközi) oktatási tapasztalataimra támaszkodva, az idegen nyelvi képzés egyik fellegvárán, a Ghánai Állami Egyetem példáján szeretném bemutatni az idegennyelv-oktatás történetét és jelenlegi helyzetét, illetve a ghánai orosz nyelvi képzés rendszerének főbb sajátosságait.

A Ghánai Állami Egyetemen, melynek elnöki posztját a korábbi ENSZ-főtktár Kofi Annan tölti be, mintegy negyvenezer hallgató tanul a világ számos országából. Az Idegen Nyelvi Tanszéken oktatott hat nyelv közül (francia, spanyol, arab, kínai, orosz, szuahéli) a legnépszerűbbnek a francia mondható. Ez elsősorban az ország földrajzi elhelyezkedéséből ered: a Nyugat-Afrikában fekvő Ghána francia nyelvű államok gyűrűjében található. Ezért nem véletlen, hogy a Ghánai Állami Egyetemen kezdetben csak Francia Tanszék működött, és ebből alakult ki a későbbi Idegen Nyelvi Tanszék. Az angolt, mint államnyelvet Ghánában nem tekintik idegen nyelvnek, így ez az oktatott nyelvektől külön kezelendő. Az egyetem legfrissebb tervei között szerepel az Idegen Nyelvi Tanszék nyelviskolává alakítása, amit a 2011/2012-es tanévtől meg is kezdett az intézmény egy önálló Francia Tanszék megalakításával, ahol akkoriban 737 hallgató folytatott tanulmányokat. Összehasonlításként jegyezném meg, hogy ebben az időben az Orosz Nyelvi Szakcsoportnál összesen 128 hallgatót tartottak nyilván, ami helyi viszonylatban kifejezetten jónak mondható. Az alábbi táblázat az Idegen Nyelvi Tanszék hallgatói létszámának alakulását szemlélteti a 2011/2012-es tanulmányi évben.

1. táblázat

Hallgatói létszám a 2011/2012-es tanévben

Nyelv	I. évfolyam	II. évfolyam	III. évfolyam	IV. évfolyam	Mesterképzés	Összesen
Arab	67	12	12	8	-	99
<i>Francia</i>	<i>221</i>	<i>198</i>	<i>158</i>	<i>154</i>	<i>6</i>	<i>737</i>
Kínai ¹	112	46	12	-	-	170
Orosz	87	28	7	5	1	128
Spanyol	144	61	57	27	-	289
Szuahéli	166	17	15	8	-	206
Összesen	797	362	261	202	7	1629

Az idegen nyelvi tanszéki összesítő adatokat követően az alábbi táblázat részletes kimutatást ad az Orosz Nyelvi Szakcsoport létszámainak alakulásáról a 2001/2002-es tanévtől napjainkig.

¹ A kínai nyelv a 2009/2010-es tanévben került bevezetésre.

2. táblázat

Az Orosz Nyelvi Szakcsoport hallgatói létszámának alakulása a 2001/2002-es tanévtől a 2011/2012-es tanévig

Tanév	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12
I. évf.	85	108	165	228	194	114	80	54	22	138	87
II. évf.	20	34	35	31	133	83	67	55	52	21	28
III. évf.	4	5	7	6	6	27	14	6	9	6	7
Részkép.	5	2	4	5	5	5	8	5	2	5	2
IV. évf.	3	5	2	5	5	4	8	9	6	2	5
Mesterszak			1								1
Összesen	117	154	214	275	343	233	177	129	91	172	130

Az eddigi számadatokból nyilvánvalóan kitűnik a Ghánai Állami Egyetemen idegen nyelveket tanulók alacsony létszáma. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy az idegen nyelv a felsőoktatásban nem kötelező tárgy, ahogy például a hazánk vagy más európai országok felsőoktatási intézményeiben. Így a mintegy negyven ezer hallgató közül mindössze három-négy ezer választja valamelyik idegen nyelv tanulását az ország legnagyobb állami egyetemén.

A ghánai felsőoktatás másik sajátossága a blokkosított tantárgyi rendszer, amely a nyelvi képzésre is hatással van, különös tekintettel a létszámok alakulására. A tantárgyi blokkok keretében az elsőéves hallgatók három főszakkal kezdenek, amelyeket az egyetem határoz meg számukra, vagyis a diákok önállóan nem párosíthatnak szakokat. Így az elsőéves hallgatók nagy százaléka nem választja az idegen nyelvet, többek között az orosz, hanem általában a két másik választott szakja mellé kapja valamely tantárgyi blokk keretében. (Például szociológia–politológia–orosz nyelv, történelem–archeológia–francia nyelv, vagy matematika–közgazdaságtan–spanyol nyelv). Az említett gyakorlatot valamennyi idegen nyelv esetében egységesen alkalmazzák az egyetemi képzésben. Az első, valamint a másodév után adott a lehetőség, hogy a diákok leadják az idegen nyelveket, így az orosz is, amelyet az oktatási rendszer sajátosságaiból kifolyólag kaptak meg, többnyire akaratuk ellenére. Ezért elsősorban az első, de gyakran a második tanulmányi év után is viszonylag nagymértékű létszámcsökkenés szokott bekövetkezni az idegen

nyelveket tanulók körében. Ugyanakkor az a hallgató, aki a másodéven az oroszra továbbviszi, harmadéves korában is tanulni fogja a nyelvet. Az oroszok esetében jelentős motivációs tényező a moszkvai részképzés lehetősége, ami egyben a nyelvtől való elpártolás oka is lehet. Ugyanis az évente mindössze öt ösztöndíjas hely többnyire kevésnek bizonyul, és sokan azért adják le az oroszra, mert nem bíznak abban, hogy bekerülhetnek az öt legjobb eredményt elérő, Moszkvába utazó hallgató közé.

A bachelor képzés folyamatában az első és másodéves orosz szakos hallgatóknak grammatikát, beszédgyakorlatot tanítanak, valamint orosz irodalmat és országismeretet is tanulnak a diákok, de ezeket a tárgyakat angol nyelven. A harmadik és negyedik évfolyamon a grammatika és a beszédgyakorlat órák mellett megjelenik a fordításelmélet is. Ugyancsak folytatódik az orosz irodalom és országismeret tárgyak tanulása, amelyek harmadéven még angolul, negyedéven pedig oroszul folynak. Az alaptárgyakon túlmenően a hallgatók olyan különböző speciálkollégiumok közül választhatnak, mint például a lexikológia, a morfológia, a szintaxis, a stilsztika, vagy az orosz üzleti nyelv. Így a harmad és negyedéven az orosz nyelvi program érdekes kihívásokkal és lehetőségekkel kecsegtet. Az országismereti tananyag keretében népszerűek az újonnan kialakított tárgyak, például a *Bevezetés a huszadik század Oroszországába: történelem, politika, társadalom*, illetve az *Oroszország ma: politika és társadalom* című tantárgyak, amelyek felölelik a Szovjetunió teljes történetét, valamint a múlt század világtörténelmének Oroszországgal kapcsolatos főbb szakaszait. Tárgyalják Oroszország nagyhatalmi törekvéseit és ennek hatásait a fejlődő, elsősorban afrikai országokra.

Ha folytatjuk az utóbbi időben bevezetett tantárgyak listáját és leírását a választható tárgyakkal, a harmadéven a következőket találjuk: „Az orosz sajtó, Kortárs orosz női írók, Bevezetés a XIX. századi realizmusba, Fordítástechnika, Az orosz szintaxis, Az orosz romantikus irodalom, Az orosz dráma, A mai orosz nyelv lexikológiája, Az orosz film, A modern orosz irodalom” (Csajbók-Twerefou 2013). A tantárgyleírások a Ghánai Állami Egyetem docense, dr. Csajbók-Twerefou Ildikó szavait idézve szinte kiáltanak az érdekes szemléltetésért. Szóba jöhet csaknem minden lehetőség és eszköz: tankönyvek, jegyzetek, zene, dokumentum- és játékfilmek, képek, fényképek, irodalmi alkotók munkássága, akár Vlagyimir Viszockij igencsak sajátos költészete is.

A negyedévesek programját elemezve beszélhetünk például a *Nyelvi jártasság- és készség* című kötelező tárgyról, amelynek keretében Viszockij dalai ugyancsak alkalmazhatók lennének a nyelvi órákon. A választható tárgyak: „A fordítás elmélete és gyakorlata haladóknak, A XX. század első felének orosz irodalma, Az orosz realista próza, Az orosz külpolitika napjainkban, A mai orosz nyelv szintaxisa, Emigráns orosz írók és költők, Az orosz nyelv alaktana, Orosz stilsztika, Az orosz nő mint békeharcos, A szovjet

külpolitika, A szovjet-orosz irodalom a XX. században (választott írók/költők), Az orosz próza a hidegháború utáni korszakban, Nyelvhasználat és országméret” (Csajbók-Twerefou 2013).

Vlagyimir Viszockij dalai több alkalommal is bemutatásra kerültek a Ghánai Állami Egyetem orosz szakos hallgatói körében. A 2010/2011-es tanévben dr. Csajbók-Twerefou Ildikóval, mint lehetséges motivációs tényező, próbáltuk a költő egyes műveit (Dal a barátról, De az emberek mind csak dúltak-fúltak..., Nyurga dal egy semmiségről, avagy mi történt Afrikában) beépíteni az orosz nyelvi képzés folyamatába – a különböző évfolyamokon eltérő sikerrel. Értelemszerűen a legendás művész munkássága a felsőbb évfolyamokon volt népszerű, ahol a hallgatók már valamelyest tudták értelmezni a költemények tartalmi mondanivalóját.

A beszédgyakorlat órán a három felsorolt költemény közül a *Dal a barátról* kifejezetten sikeres volt. Dallama fülbemászó, a szövege viszonylag könnyen értelmezhető. A *Nyurga dal egy semmiségről, avagy mi történt Afrikában* mű már a címe miatt is felkeltette a hallgatók érdeklődését, valamint a dallama is érdekesnek bizonyult. Különlegessége és figyelemfelkeltő mivoltának köszönhetően, elsősorban a felsőbb éveseknél témaindításnak kiválóan felhasználható. A *De az emberek mind csak dúltak-fúltak...* című költemény nem igazán dallamos, a szöveg csak helyenként kíséri a zene ritmusát, így ez a mű a rendkívül muzikális ghánai hallgatóknak kevésbé nyerte el a tetszését. Ugyanakkor ahogy Csajbók-Twerefou Ildikó is megállapította, ez a dal „nagyon jól alkalmazható a szovjet éra társadalmi viszonyainak szemléletes bemutatására, például a *Bevezetés a huszadik század Oroszországába: történelem, politika, társadalom* című tantárgy oktatásához” (Csajbók-Twerefou 2013). Az elmondottak művészi alátámasztására közöljük az utóbbi dal szövegének egy részét eredetiben és angol nyelvű fordításban, ahogy a ghánai hallgatók megismerhették:²

А ЛЮДИ ВСЁ РОПТАЛИ И РОПТАЛИ

*А люди всё роптали и роптали,
А люди справедливости хотят:
– Мы в очереди первые стояли,
А те, кто зади нас, – уже едят.*

*Им объяснили, чтобы не ругаться:
– Мы просим вас, уйдите, дорогие!
Те, кто едят, ведь это – иностранцы,
А вы, прошу прощенья, кто такие?*

AND PEOPLE ALL MURMURED,
AND MURMURED

*And people all murmured, and
murmured, And people want justice:
"We were standing in the queue first,
And those who are behind us
already eat!"*

*They were told not to curse:
"We beg you, go away, dear!
Those who eat – it's foreigners
And you, I beg your pardon, who are
you?"*

² Az orosz nyelvű eredeti szöveg a Tilalmakat szegve című Viszockij-kötetből (szerk. Viczai P.), az angol nyelvű fordítás a www.kulichki.com honlapról került felhasználásra.

*A люди всё роптали и роптали,
A люди справедливости хотят:
– Мы в очереди первые стояли,
A те, кто зади нас, – уже едят.*

*Но снова объяснил администратор:
– Я вас прошу, уйдите, дорогие!
Те, кто едят, ведь это – делегаты,
A вы, прошу прощения, кто такие?*

(привев)

*And people are screaming and
shouting, And people want justice:
"Well, how so?" We were standing
in the queue first, And those who
are behind us already eat!" But
again, the administrator explained:
"I beg you, go away, dear!
Those who eat – it's there, delegates,
And you, I beg your pardon, who are
you?"*

(refrain)

A harmad- illetve negyedéven főként a *Fordítás elmélete és gyakorlata haladóknak*, valamint a *Nyelvhasználat és Országismeret* tárgyak adnak lehetőséget Viszockij műveinek bemutatására, míg például a *Szovjet-orosz irodalom a XX. században (választott költők/írók)* című tantárgy csaknem teljes egészében felépíthető a legendás művész munkásságára. Utóbbi esetben komplett program kidolgozására lenne szükség, a már meglévő oktatási tapasztalatok átvétele mellett, bizonyos módosítások végrehajtásával a kulturális és civilizációs különbségekből eredő ghánai realitásokhoz igazodva. Csajbók-Twerefou Ildikó a következőket tartja fontosnak ezzel kapcsolatban: „Az európai oktatóknak nem feltétlenül kell sok időt szánni Viszockij korának bemutatására, míg egy ghánai tanárnak igen, hiszen a 60-as és 70-es évek ghánai belpolitikája (puccsok sorozata szötte át), egészen más volt, mint Közép-Kelet-Európában. Ugyancsak nehézséget jelenthet Viszockij életének megértése az afrikai hallgatók számára. Ghánában ugyanis kevés az olyan ember, aki az élvezeti cikkek, az alkohol, a cigaretta vagy a drogok igazi rabja. Talán a széles körben elterjedt vallásosság szab gátat ezeknek. De az is lehet, hogy az éghajlat: a meleg és a levegő rendkívül magas páratartalma miatt lehetnek viszonylag kevesen a rendszeresen dohányzók és alkoholt fogyasztók. Természetesen azért az enyhe drogok viszonylag gyakoriak, életkortól és lakhelytől függetlenül, főleg a kevéssé iskolázott férfiak vagy nők körében. Tehát Viszockij életvitele nemigen illik bele a ghánai társadalom által elvárt példaképbe. Ezért, amikor életének különböző *sötét* pillanatai kerülnek megvilágításra, a hallgatóknak több időre lesz szükségük, hogy megértsék a költő személyét, illetve viselkedésének indítékait” (Csajbók-Twerefou 2013).

Az elmondottak igazolására nagyszerű lehetőség volt a 2010/2011-es tanév első felében összeállított jubileumi Viszockij-est a költő halálának harmincadik évfordulója alkalmából, amelyet a diákok ma is emlegetnek. A rendezvény azt is tudatosította a hallgatókban, hogy érdemes ilyen és ehhez hasonló programokon részt venni, mert az órákon elsajátítható tananyag az óraszám folyamatos csökkenése következtében egyre inkább redukálódik. Ezért a *Viszockij és Afrika* című rendezvényhez hasonló színvonalas műsorok éves

rendszerességgel kerülnek megrendezésre a Ghánai Állami Egyetemen az intézmény égisze alatt működő Orosz Klub segítségével és közreműködésével.

A jubileumi Viszockij-délután keretében, amelyre a ghánai orosz nagykövetség képviselői is ellátogattak, a költő művei hangzottak el oroszul és angolul egyaránt. A művész életéről szóló zenés dokumentumfilm is nagy sikert aratott, amely Vlagyimir Viszockij és felesége, Marina Vlady francia színésznő együtt töltött közös éveit mutatta be. A rendezvény programjának kiemelkedő műsorszáma volt, amikor a ghánai hallgatók Viszockij verseit szavalták angolul és eredetiben. Az orosz nagykövetség két diplomatája korántsem volt felkészülve egy ilyen jellegű meglepetésre a Guineai-öböl partján található Ghánában. Érdekes volt megfigyelni, hogy a fekete bőrű egyetemisták milyen átszellemült lelkesedéssel közvetítették a legendás bárd és színészseni költői munkásságát az érdeklődő hallgatóság felé.

A rendezvényt követően közvélemény kutatásra került sor a jelenlévők körében az est színvonalát, valamint gyakorlati hasznosságát illetően az alábbi kérdések segítségével:

1. Hogy tetszett Önnek a *Viszockij és Afrika* című rendezvény?
2. Ön szerint miben és mennyire volt hasznos a jubileumi est programja?
3. Szeretné-e, hogy a jövőben is legyenek hasonló orosz nyelvi és kulturális rendezvények?

A felmérésben résztvevő mintegy harmincöt ghánai hallgató rendkívül pozitív válaszokat adott az említett kérdésekre, amelyek eredményeit jelen cikk keretében, a terjedelmi korlátokra való tekintettel nem áll módunkban ismertetni. Ugyanakkor fontosnak tartjuk közzétenni Leonyid Volodarszkij modern orosz költő Viszockijról szóló, a legendás bárd munkásságát méltató versét Szöllösi Dávid fordításában, amely a nagy sikerű ghánai rendezvény mottójául is szolgálhatna:

L. Volodarszkij: Beszéljünk „viszockiul”

Mondd ki: Viszockij, akármelyik nyelven,
és fölzeneg a bárd neve, mint a gitár!
Nem tudom, sorsa mi lesz a jövőben,
de most ez a név, e gitár – csoda pár.
Nagyszerű nász, ami templomi nem volt,
az Istennek mégis oly kedves e frigy;
nótájuk nyelveken számosan korholt:
hogy bár nekünk fontos,
de káros ez így!
Hallod-e Föld, ha viszockiji nyelv van,
hát szánj neki egy napot, percet akár;
élj vele lelkesült pillanatokban,

és hagyd kis időre a dolgokat már!
Merjed az ENSZ felé azt javasolni:
új lingua franca legyen a „viszocki”!

(Szólóssi Dávid fordítása)

Tapasztalatainkat összegezve megállapítható, hogy a Ghánai Állami Egyetem gazdag, változatos oktatási programja kiváló lehetőséget nyújt a szovjet-orosz kultúra, többek között a legendás művészszeni, Vlagyimir Viszockij költői munkásságának részletes és alaposabb megismertetésére a ghánai hallgatósággal. Állításunkat alátámasztja az a fokozott érdeklődés, illetve a téma iránti befogadó készség, amely a ghánai hallgatók esetében a tragikus sorsú bárd élete és sajátos művészete kapcsán tapasztalható.

Irodalom

- Вицаи П. (2013) Вокруг Высоцкого. Будапешт.
Чайбок-Тверефу И. – Вицаи П. (2011) Русский язык набирает обороты в Гане //Русский язык за рубежом, 2011./3. С.100-104.
Csajbók-Twerefou I. (2013) Új oktatásmódszertani lehetőségek a Ghánai Állami Egyetemen: Viszockij dalai az orosz nyelvi képzésben. Viszockij-tanulmányok-2013. (szerk. Viczai P.) Régiók Interkulturális és Orosz Nyelvi Egyesülete. Budapest, p. 43-53.